

LYUDMYLA SMYGUR

POSTRZEGANIE RODZIN WIELODZIETNYCH
PRZEZ MŁODZIEŻ STUDIującĄ W POLSCE I NA UKRAINIE
RAPORT Z BADAŃ

WSTĘP

Przedmiotem rozważań niniejszego artykułu jest problematyka postrzegania rodzin wielodzietnych przez młodzież studiującą w Polsce i na Ukrainie. W opracowaniu zostanie przedstawiona krótka charakterystyka zjawiska wielodzietności w obu krajach oraz prezentacja wyników badań porównawczych.

W obu państwach coraz rzadziej występuje model rodziny wielodzietnej. Współcześnie obserwujemy pewien strach przed daniem życia. Dziecko często jest postrzegane jako ciężar finansowy lub przeszkoda w samorealizacji. Wydaje się, że w postrzeganiu społecznym rodzina wielodzietna częściej wywołuje uczucie zdumienia, a może i współczucia niż życzliwości. Kwestie dotyczące rodzin z licznym potomstwem dotyczą różnych problemów, między innymi takich, jak: cechy społeczno-demograficzne, relacje wewnątrzrodzinne, wychowanie potomstwa, warunki rozwojowe dzieci, w szczególności jednak traktują o sytuacji materialnej rodzin wielodzietnych. W okresie transformacji ekonomiczno-społecznej rodzina wielodzietna bardziej niż kiedykolwiek pozostaje w sferze zainteresowań polityki społecznej. Po uwzględnieniu jej trudnych warunków życia jest postrzegana nie w kategoriach bogactwa, ale raczej jako ciężar. Wówczas w domniemanej ocenie

pozostaje socjodemograficzne zróżnicowanie rodzin z większą liczbą dzieci oraz uwarunkowania wielodzietności.

W opinii społecznej rodziny wielodzietne często są utożsamiane z rodzinami patologicznymi, z rodzinami nieodpowiedzialnymi i nieradzącymi sobie z problemami utrzymania dzieci oraz ich właściwym wychowaniem. Wprawdzie wyniki badań Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) wykazują, że opinia większości rodzin uznających za optymalną rodzinę wielodzietną, w niezbyt dużym stopniu wpływa na poziom dzietności tych rodzin, dla których posiadanie gromadki dzieci jest źródłem radości. Jednak można przypuszczać, że dla niektórych obawa przed brakiem akceptacji wielodzietności może stanowić przeszkodę w jej realizacji¹.

1. CHARAKTERYSTYKA ZJAWISKA WIELODZIETNOŚCI W POLSCE I NA UKRAINIE

W dzisiejszych czasach, wraz z postępującymi zmianami dzietności, zmienia się też definicja rodziny wielodzietnej. Określenie „rodzina wielodzietna” jest dziś pojęciem niejednoznacznym i dyskusyjnym. Z demograficznego punktu widzenia rodzina wielodzietna to taka, która zapewnia lekko rozszerzoną zastępowalność pokoleń. W tym ujęciu za wielodzietną uznaje się rodzinę z co najmniej czworgiem dzieci. Mając na uwadze względy ekonomiczne, wielodzietność należy kojarzyć już z trojgiem dzieci, ponieważ moment pojawienia się w rodzinie trzeciego potomka znacznie obniża zamożność rodzin w porównaniu z rodzinami z mniejszą liczbą dzieci². W ustawodawstwie polskim, zgodnie z Konstytucją RP art. 71, w ustawie o świadczeniach rodzinnych rodzina wielodzietna to rodzina wychowująca troje i więcej dzieci mających prawo do zasiłku rodzinnego³. Zgodnie z Konstytucją Ukrainy, w ustawie o ochronie praw dzieciństwa rodzina wielodzietna to rodzina składająca się z rodziców (lub jednego z rodziców) oraz trojga i więcej dzieci⁴.

¹ Por. I. K o w a l s k a, *Wielodzietne macierzyństwo w okresie społeczno-ekonomicznej transformacji*, w: *Oblicza macierzyństwa*, red. D. Kornas-Biela, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL 1999, s. 124-126.

² Por. D. G r a n i e w s k a, *Rodziny wielodzietne w Polsce. Sytuacja społeczno-demograficzna*, „Problemy Rodziny” 1980, nr 1 (111), s. 23.

³ Ustawa o świadczeniach rodzinnych z dnia 28.11.2003 (Dz.U. 2003, Nr 228, poz. 2255).

⁴ Закон України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 року (№2402-III).

Według danych ostatniego spisu powszechnego, w 2002 r. w Polsce ogółem zostało zarejestrowanych 1024,0 tys. rodzin z trojgiem dzieci lub więcej dziećmi, z tej liczby:

- 717,4 tys. – rodziny z trojgiem dzieci;
- 202,9 tys. – rodziny z czworgiem dzieci;
- 103,7 tys. – rodziny z pięciorgiem i więcej dzieci.

Z powyższych grup:

- 446,1 tys. (43,6%) rodzin zamieszkiwało w miastach;
- 577,9 tys. (56,4%) rodzin zamieszkiwało na wsi.

Wyniki GUS pokazują, iż przeciętnie co szósta rodzina ma na utrzymaniu troje lub więcej dzieci w wieku do 24 lat, a utrzymuje średnio co trzecie dziecko w tym wieku. Ten wniosek wynika z faktu, że rodziny wielodzietne stanowią 16,8% ogółu rodzin z dziećmi utrzymywanymi do 24 roku życia, a na ich utrzymaniu pozostaje 33% ogółu dzieci w tym wieku⁵.

Na Ukrainie liczba rodzin wielodzietnych znacznie zmniejszyła się w ciągu ostatnich lat. Z powodu gwałtownego spadku urodzeń w latach dziewięćdziesiątych, stała liczba urodzeń w latach 2000-2001 wynosiła 1,1 dziecka na jedną kobietę. Na dzień dzisiejszy na Ukrainie zarejestrowano ok. 17,05 mln rodzin, wśród których 396,2 tys. to rodziny wielodzietne. Z tej liczby:

- 298,4 tys. – rodziny z trojgiem dzieci;
- 63,9 tys. – rodziny z czworgiem dzieci;
- 33,9 tys. – rodziny z pięciorgiem dzieci i więcej dziećmi (z nich 1,7 tys. rodzin mających dziesięcioro i więcej dzieci)⁶.

Porównując dane statystyczne obu państw, trzeba zaznaczyć, że w Polsce jest znacznie większa liczba rodzin wielodzietnych. Odpowiednio różnią się liczby rodzin posiadających troje, czworo, pięcioro i więcej dzieci.

W ciągu ostatnich lat na Ukrainie najbardziej rozpowszechniony jest typ rodziny z jednym dzieckiem. Warto zauważyć, że obydwa kraje różnią się liczbą ludności oraz przyrostem naturalnym. Główny Urząd Statystyczny w Warszawie podaje następujące wyniki za rok 2010: ludność Polski liczyła ponad 38 mln, a przyrost naturalny był dodatni (0,1%). Według Państwowej Służby Statystyki Ukrainy, ludność społeczeństwa ukraińskiego stanowi ok. 46 mln z ujemnym przyrostem naturalnym (-0,6%). Istnieje wiele czyn-

⁵ *Raport z Wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002*, Warszawa: Główny Urząd Statystyczny 2003, tabl. II.2, s. 80.

⁶ *За даними Всеукраїнського перепису населення станом на 2001 рік*, Державна Служба Статистики України, www.ukrstat.gov.ua/ [23.05.2010].

ników, które warunkują różnice w liczbach rodzin wielodzietnych w Polsce i na Ukrainie. Szerzej temat uwarunkowań zostanie rozwinięty w zestawieniu wyników badań własnych.

W dzisiejszej świadomości rodzicielskiej postrzega się, iż rodzice chcą mieć tyle dzieci i w takim czasie, aby mogli odpowiednio je utrzymać, wychować i wykształcić, aby mogli dać im tyle czasu własnego i tyle ładunku emocjonalnego w osobistych kontaktach, ile one potrzebują. Jeżeli dobra te rzeczywiście miałyby być ograniczone przez kolejne dziecko, to pozostają przy tej liczbie dzieci, która zaspokaja ich instynkty rodzicielskie. Czasami jest to mylne mniemanie rodziców, którzy ograniczają liczbę dzieci ze względu na rozwój dziecka i możliwości zapewnienia mu dóbr materialnych. Zakorzenie się w świadomości rodzicielskiej planowania liczby dzieci oraz czasu ich urodzenia budzi też pewne obawy. Przy dość ścisłym określeniu liczby dzieci i czasu ich urodzin młodzi rodzice wyrażają mało elastyczną, a wręcz nieprzyjazną postawę wobec dziecka nieplanowanego, co często prowadzi do pozbycia się takiego dziecka. W rezultacie tego może się kształtować niewrażliwość na życie ludzkie nie tylko u rodziców, ale i w całym społeczeństwie. Wśród zwolenników rodzin małodzietnych propaguje się hasło: „Mniej dzieci, ale za to dobrze przygotowanych do życia”⁷.

Jednak nie zanika w społeczeństwie procent zwolenników rodzin wielodzietnych. Analizując badania uwarunkowań subiektywnych posiadania licznego potomstwa przez rodziców, zwrócono uwagę na następujące fakty:

- naczelną rolę wśród przyczyn wielodzietności zajmowały względy macierzyńskie, czyli chęć posiadania licznego potomstwa (45,3% ankietowanych);
- nieumiejętne zapobieganie ciąży (24%);
- kilkakrotnie zawierane małżeństwo (9%);
- względy religijne (8%);
- tradycje rodzinne (4%)⁸.

M. Kuciarska-Ciesielska, analizując przyczyny przekroczenia planów rodzicielskich w parach małżeńskich po 10 latach wspólnego życia, stwierdziła, „że wprawdzie najczęściej przyczyną wyżej niż planowana dzietność była zawodność stosowanych metod regulacji urodzeń, ale na następnym miejscu

⁷ Por. L. D y c z e w s k i, *Rodzina polska i kierunki jej przemian*, Warszawa: Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych 1981, s. 122-123.

⁸ Por. K o w a l s k a, *Wielodzietne macierzyństwo*, s. 118.

znalazła się realizacja potrzeby macierzyństwa i ojcostwa”⁹. Szacunek należy się rodzinom wielodzietnym przede wszystkim z tej racji, że bardziej niż rodziny małodziejne są one otwarte na życie. Poprzez rodzinę świat wzbogaca się o nowego człowieka dojrzewającego w niej, aż do osiągnięcia swojej pełni.

2. ANALIZA WYNIKÓW BADAŃ

Badania były przeprowadzone w celu zweryfikowania sposobów postrzegania rodzin wielodzietnych w Polsce i na Ukrainie oraz zbadania opinii młodzieży na temat czynników warunkujących dane postrzeganie. Miało to ujawnić, w jaki sposób badana młodzież postrzega rodziny wielodzietne w danych krajach, jaki jest ich stosunek do owych rodzin oraz jakie wyrażają opinie na temat czynników warunkujących dane postrzeganie. Celem było zbadanie różnic istniejących w sposobie kreowania obrazu rodzin wielodzietnych u młodzieży w Polsce i na Ukrainie oraz czy różnią się opinie na temat istniejących uwarunkowań danego postrzegania.

Do realizacji badań wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego w formie ankiety. Zbadano dwie grupy osób: młodzież polską i ukraińską, studiującą na porównywalnych prestiżem uczelniach wyższych – Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (Polska) oraz Narodowym Uniwersytecie Chmielnickim (Ukraina). Badania odbyły się w marcu 2010. Badaniu poddano łącznie 140 osób z Polski i Ukrainy. Liczebność grupy polskiej wyniosła 70 osób, wśród których było 35 kobiet i 35 mężczyzn. W grupie ukraińskiej również było 35 kobiet i 35 mężczyzn – łącznie 70 osób. Rok studiów oraz kierunek nie były brane pod uwagę, aczkolwiek większość respondentów stanowili studenci I i II roku ekonomii, socjologii oraz pedagogiki.

Dane z metryczki respondentów różnicowały następujące wskaźniki:

– rodziny, z których pochodzą osoby badane: wśród studentów polskich zdecydowanie większy procent badanej populacji pochodzi z rodzin wielodzietnych – 51,3% niż wśród studentów ukraińskich – 10%.

⁹ M. K u c i a r s k a - C i e s i e l s k a, *Przyczyny niezrealizowania planowanej dzietności*, Warszawa: Główny Urząd Statystyczny, Departament Badań Demograficznych 1997, s. 98.

– wyznanie religijne: większość respondentów z Ukrainy jest wyznania prawosławnego, natomiast prawie wszyscy ankietowani z Polski są wyznania rzymskokatolickiego;

– stosunek do wiary: przy analizie tego wskaźnika nie zaobserwowano istotnych różnic – 80% ogółu respondentów zadeklarowały się jako osoby wierzące, 10% – jako niewierzące, 10% – głęboko wierzące.

Postanowiono również sprawdzić stan wiedzy respondentów na temat rodzin wielodzietnych; zapytano ich o liczbę dzieci, jaką powinna posiadać rodzina, aby uznać ją za wielodzietną. Zaobserwowano, iż młodzież ma różne opinie dotyczące liczby dzieci w rodzinie wielodzietnej. Może to wynikać z różnych powodów. Określenie „rodzina wielodzietna” jest niejednoznaczne pod względem demograficznym czy ekonomicznym, dlatego też nie ma jednej definicji. Może to wynikać również z braku wiedzy na temat rodzin wielodzietnych. Przyczyną powstałych różnic w definiowaniu może być też fakt, iż w Polsce model rodziny z trojgiem dzieci jest o wiele częstszym zjawiskiem niż na Ukrainie. Potwierdzeniem tego są dane statystyczne (Polska – 717,4 tys.; Ukraina – 298,4 tys.), prawdopodobnie dlatego też powyższy model nie jest jeszcze uznawany za rodzinę wielodzietną. Dane statystyczne wynikające z badań własnych wskazują, iż w Polsce większość badanej grupy (44%) uważa, że od czwórki dzieci rodzina uznawana jest za wielodzietną. Na Ukrainie natomiast 44% badanych uważa, że od trójki dzieci.

W postępowaniu badawczym sformułowano następujące hipotezy badawcze:

H1. Badana młodzież w Polsce i na Ukrainie postrzega rodziny wielodzietne bardziej pozytywnie niż negatywnie.

H2. Istnieją różnice w sposobie postrzegania rodzin wielodzietnych przez młodzież studiującą w Polsce i na Ukrainie. Należy przypuszczać, iż w Polsce rodziny wielodzietne są bardziej pozytywnie postrzegane niż na Ukrainie.

H3. Młodzież studiująca w Polsce i na Ukrainie różni się w sposób statystycznie istotny w zakresie opinii dotyczących tego, jakie czynniki warunkują postrzeganie rodzin wielodzietnych w ich krajach.

Hipoteza H1 została potwierdzona. Analiza wyników odpowiedzi respondentów dotycząca sposobów postrzegania wskazuje na to, że badana młodzież tak w Polsce, jak i na Ukrainie postrzega rodziny wielodzietne bardziej pozytywnie niż negatywnie. Świadczą o tym wyniki odpowiedzi badanych na pytania dotyczące skojarzeń z rodziną wielodzietną, własnego stosunku do rodzin wielodzietnych, postrzegania dzieci i rodziców z rodzin wielodziet-

nych, uczuć towarzyszących wobec takich rodzin oraz określenia, czym jest rodzina wielodzietna.

Dokonując interpretacji wyników, kategorie odpowiedzi zostały podzielone na pozytywne oraz negatywne. Zaobserwowano, że we wszystkich powyżej przedstawionych pytaniach dominowały odpowiedzi pozytywne. Oznacza to, że większość badanej młodzieży zarówno w Polsce, jak i na Ukrainie częściej zaznaczała kategorie pozytywne. Poniżej są przykłady niektórych zasadniczych pytań.

Tabela 1. Skojarzenia związane z rodziną wielodzietną a kraj pochodzenia

Skojarzenia związane z rodziną wielodzietną	Polska		Ukraina		Ogółem	
	Liczebność	%	Liczebność	%	Liczebność	%
Tradycyjna rodzina	18	25,7	24	34,3	42	30,0
Solidarność rodzinna, wzajemne wspieranie	30	42,9	39	55,7	69	49,3
Ciągły zgiełk i chaos	30	42,9	18	25,7	48	34,3
Bieda i ubóstwo	21	30,0	8	11,4	29	20,7
Ciasnota mieszkaniowa	26	36,2	20	28,6	46	32,1
Środowisko patologiczne	9	12,9	1	1,4	10	7,1
Samowychowanie do większej samodzielności	25	35,7	24	34,3	49	35,0
Otwarcie na życie	8	11,4	14	20,0	22	15,7
Rodzina głęboko wierząca	19	27,1	8	11,4	27	19,3
Szkoła zwalczania egoizmu	12	17,1	10	14,3	22	15,7

tło szare – skojarzenia pozytywne;

tło białe – skojarzenia negatywne

Źródło: opracowanie własne

Tabela 1 przedstawia wyniki dotyczące skojarzeń z rodziną wielodzietną najczęściej nasuwających się studentom z Polski i Ukrainy, a mianowicie: solidarność rodzinna i wzajemne wspieranie – 49%; samowychowanie do większej samodzielności – 35%; ciągły zgiełk i chaos – 34%; ciasnota mieszkaniowa – 32%; bieda i ubóstwo – 20%; rodzina głęboko wierząca – 19%; środowisko patologiczne – 7%.

Niemniej interesujący jest też problem postrzegania osobno dzieci oraz rodziców z rodzin wielodzietnych. Badani studenci KUL najczęściej postrzegają dzieci z rodzin wielodzietnych jako obciążone obowiązkami (54%), natomiast studenci NUCH jako bardziej gotowe do pomocy (60%). Również większość respondentów KUL postrzega dzieci jako odważne i samodzielne (45,7%), bardziej gotowe do pomocy (40%), bardziej otwarte (34,3%). Większość respondentów NUCH uważa w podobny sposób, że dzieci z rodzin wielodzietnych są odważne i samodzielne (47,1%), obciążone obowiązkami (42,9%), łatwiej nawiązujące kontakty (40%). Dane wskazują, iż respondenci w obu krajach postrzegają dzieci z rodzin wielodzietnych bardziej pozytywnie niż negatywnie. Najczęściej dzieci są postrzegane jako gotowe do pomocy, odważne i samodzielne oraz obciążone obowiązkami.

Rodziców z rodzin wielodzietnych najczęściej postrzegają jako:

- kochający dzieci – 70%
- odważni i odpowiedzialni – 49%
- głęboko wierzący – 29%

Znacznie mniej osób postrzega rodziców jako nieumiejących kierować swoją płodnością – 22% oraz 15% – lekkomyślni i nieodpowiedzialni.

W celu zweryfikowania hipotezy H2 zastosowano testy dla obliczenia istotności różnic (χ^2 Pearsona, U Manna-Whitneya, Fischera). Hipoteza 2 częściowo potwierdziła się. Stwierdzono, iż istnieją statystycznie istotne różnice w sposobie postrzegania rodziny wielodzietnej przez młodzież studiującą w Polsce i na Ukrainie. Na Ukrainie bowiem rodziny wielodzietne są postrzegane bardziej pozytywnie niż w Polsce. Wynika to z tego, że w pytaniach dotyczących sposobów postrzegania, badani na Ukrainie uzyskiwali wyższe wyniki niż badani w Polsce. W pytaniu dotyczącym skojarzeń z rodziną wielodzietną, Ukraińcy częściej niż Polacy zaznaczali odpowiedzi pozytywne niż negatywne, widać to wyraźnie w wynikach zaprezentowanych w tabeli 1.

W pytaniu dotyczącym stosunku do rodzin wielodzietnych, większość respondentów z Ukrainy ma pozytywny stosunek, natomiast większość studentów z Polski – obojętny stosunek.

Tabela 2. Stosunek do rodzin wielodzietnych a kraj pochodzenia

Stosunek do rodzin wielodzietnych	Polska		Ukraina		Ogółem	
	Liczebność	%	Liczebność	%	Liczebność	%
Bardzo negatywny	2	2,9	1	1,4	3	2,2
Raczej negatywny	0	0,0	2	2,9	2	1,4
Obojętny	29	41,4	12	17,1	41	29,3
Raczej pozytywny	21	30,0	32	45,7	53	37,8
Bardzo pozytywny	18	25,7	23	32,9	41	29,3
Ogółem	70	100,0	70	100,0	140	100,0

Źródło: opracowanie własne

Wnioskując z danych zawartych w tabeli 2, można stwierdzić, że występuje statystycznie istotna różnica na poziomie $p < 0,33$; $U = 1966$ pomiędzy badaną młodzieżą w Polsce i na Ukrainie w ich stosunku do rodzin wielodzietnych. Średnia rang pokazuje, że studenci z Ukrainy osiągają wyższy wynik, czyli mają bardziej pozytywny stosunek do rodzin wielodzietnych niż studenci z Polski.

Jeśli chodzi o towarzyszące uczucia wobec rodzin wielodzietnych, to respondenci z Ukrainy częściej niż respondenci z Polski preferują uczucia pozytywne. Dane wskazują również na to, że u większości badanych na Ukrainie rodzina wielodzietna wzbudza podziw i szacunek. Nie można tak powiedzieć o badanych w Polsce, ponieważ w takich kategoriach, jak podziw, szacunek, zdziwienie większość zaznaczyło odpowiedź: „Trudno powiedzieć”. Natomiast można stwierdzić, iż zdecydowana większość respondentów w Polsce, jak i na Ukrainie nie odczuwa zgorzienia wobec rodzin wielodzietnych. Istotnie większy procent młodzieży ukraińskiej nie wykazuje obojętności wobec rodzin wielodzietnych.

Tabela 3. Opinia o posiadaniu większej liczby dzieci

Posiadanie większej liczby dzieci jest według Ciebie?	Polska		Ukraina		Ogółem	
	Liczebność	%	Liczebność	%	Liczebność	%
Osobistym wyborem	48	69,0	35	50,0	83	59,3
Szczęściem i radością	11	16,0	21	30,0	32	22,9
Dużym obciążeniem	8	11,0	2	3,0	10	7,1
Kłopotem	0	0,0	3	4,0	3	2,1
Brakiem odpowiedzialności rodziców	3	4,0	5	7,0	8	5,7
Przypadkiem	0	0,0	4	6,0	4	2,9
Ogółem	70	100,0	70	100,0	140	100,0

tło szare – kategorie pozytywne; tło białe – kategorie negatywne
 Źródło: opracowanie własne

Tabela 3 obrazuje wyniki badań dotyczące opinii badanych o posiadaniu większej liczby dzieci. Jak widać z tabeli 3, zdecydowanie większy procent młodzieży polskiej (69%), jak również ukraińskiej (50%) uważa, iż posiadanie większej liczby dzieci jest osobistym wyborem. Także wśród ogółu badanych dominowała odpowiedź, iż posiadanie dużej liczby dzieci jest szczęściem i radością (Polacy 16%; Ukraińcy 30%).

Przy analizie danych zauważono statystycznie istotną różnicę w odpowiedziach respondentów z Polski i z Ukrainy na temat posiadania większej liczby dzieci. A mianowicie różnica występuje na poziomie $p < 0,006$; $\chi^2 = 16,261$; $df = 5$; co oznacza, że studenci z Polski częściej niż z Ukrainy kierują się zdaniem, że posiadanie większej liczby dzieci jest osobistym wyborem. Natomiast Ukraińcy częściej niż Polacy są zdania, iż rodzina wielodzietna jest szczęściem i radością.

Możemy wnioskować, że ogółem badana młodzież ma pozytywne opinie o wielodzietności. Znikomy procent wśród ogółu badanych wybierał negatywne kategorie odpowiedzi.

Ciekawe jest to, że w pytaniu odnośnie do planowanej liczby dzieci we własnej rodzinie, generalnie respondenci z Polski planują większą liczbę dzieci w swojej przyszłej rodzinie niż respondenci z Ukrainy. Mianowicie większy procent Polaków niż Ukraińców chce mieć trójkę dzieci w rodzinie.

Natomiast większy procent Ukraińców niż Polaków planuje rodzinę z jednym dzieckiem.

Mówiąc o postrzeganiu rodzin wielodzietnych w Polsce i na Ukrainie, trzeba zauważyć, że pozytywny obraz rodziny wielodzietnej w oczach badanej młodzieży nie świadczy jeszcze o podjęciu decyzji posiadania większej liczby dzieci w swojej przyszłej rodzinie.

Kolejnym celem niniejszych badań było zbadanie opinii młodzieży studiującej w Polsce i na Ukrainie odnośnie do czynników warunkujących postrzeganie rodzin wielodzietnych oraz dokonania jej analizy porównawczej. W tym celu została sformułowana hipoteza H3.

H3. Młodzież studiująca w Polsce i na Ukrainie różni się w sposób statystycznie istotny w zakresie opinii dotyczących tego, jakie czynniki warunkują postrzeganie rodzin wielodzietnych w ich krajach.

Hipoteza 3 została potwierdzona: wyniki badań wskazują na to, że istnieją statystycznie istotne różnice w zakresie opinii badanych w Polsce i na Ukrainie dotyczącej czynników warunkujących postrzeganie rodzin wielodzietnych. W pracy zostały wyróżnione czynniki społeczne oraz indywidualne. Do czynników społecznych należą takie, jak polityczno-ekonomiczne, religijne, kulturowe, wpływ mediów. Do indywidualnych zaliczamy: środowiskowe, emocjonalne oraz preferowane wartości.

Zarówno w Polsce, jak i na Ukrainie badana grupa młodzieży uważa, że wyżej wymienione czynniki warunkują w pewnym stopniu postrzeganie rodzin wielodzietnych oraz ich sytuację w danych krajach. Największy wpływ na postrzeganie rodzin wielodzietnych mają czynniki polityczno-ekonomiczne zarówno dla Polaków, jak i dla Ukraińców. Niewłaściwe realizowanie przez państwo warunków ekonomicznych oraz pomocy materialnej negatywnie wpływa na postrzeganie rodzin wielodzietnych.

Czynniki religijne w większym stopniu warunkują postrzeganie Polaków niż Ukraińców. Polska młodzież jest bardziej przekonana niż ukraińska, że odchodzenie od religijnego modelu rodziny negatywnie wpływa na postrzeganie rodzin wielodzietnych.

Czynniki kulturowe w większym stopniu warunkują postrzeganie rodzin wielodzietnych w Polsce niż na Ukrainie. Zaobserwowano, iż respondenci z Polski częściej kierują się stereotypem, że rodziny wielodzietne są patologicznymi. Natomiast respondenci z Ukrainy kierują się innymi stereotypami odnośnie do postrzegania wielodzietności.

Media w większym stopniu warunkują postrzeganie rodzin wielodzietnych w Polsce niż na Ukrainie. Większy procent Polaków niż Ukraińców uważa, że media przedstawiają negatywny obraz rodziny wielodzietnej.

Czynniki środowiskowe mają większy wpływ na postrzeganie rodzin wielodzietnych w Polsce niż na Ukrainie. Jednak zarówno młodzież polska, jak i ukraińska uważa, że środowisko wiejskie bardziej niż miejskie sprzyja rozwojowi rodzin wielodzietnych w ich krajach.

Czynniki emocjonalne w jednakowym stopniu warunkują postrzeganie rodzin wielodzietnych przez studentów polskich i ukraińskich. Zdaniem większości respondentów z Polski i Ukrainy, dojrzałość emocjonalna człowieka znacząco wpływa na postrzeganie rodzin wielodzietnych.

Preferowane wartości w większym stopniu warunkują postrzeganie rodzin wielodzietnych w przypadku Polaków niż Ukraińców. Większy procent badanych studentów polskich niż ukraińskich jest zdania, iż zmiana hierarchii wartości w nowoczesnym społeczeństwie negatywnie wpływa na postrzeganie rodzin wielodzietnych.

PODSUMOWANIE

Powyższe rezultaty badań wzbudzają refleksje dotyczące badanego zjawiska. Zaskakujący jest fakt, iż badana młodzież w Polsce postrzega rodziny wielodzietne w sposób mniej pozytywny niż młodzież ukraińska. Przyczyną tego mogą być różnorodne czynniki warunkujące obraz rodzin wielodzietnych w danym kraju. Potwierdzają to wyniki przeprowadzonych badań. Uwarunkowaniami owego postrzegania mogą też być czynniki socjodemograficzne, w których respondenci różnili się ze względu na rodzinę pochodzenia. Ciekawy jest też fakt, że większość respondentów z Polski to są osoby pochodzące z rodzin wielodzietnych (troje i czworo dzieci). Natomiast respondenci z Ukrainy w większości pochodzą z rodzin z jednym lub dwojgiem dzieci. Nasuwa się więc pytanie, czy rodzina, z której się pochodzi, ma istotny wpływ na postrzeganie rodzin wielodzietnych?

Interesujące jest również to, że badana młodzież obu państw, nawet jeśli w większości postrzega rodzinę wielodzietną pozytywnie, ma do niej szacunek oraz widzi ją jako środowisko sprzyjające rozwojowi i wychowaniu dzieci, to jednak nie widzi swojej przyszłej rodziny jako wielodzietnej.

Niniejsze badania były próbą odpowiedzi na postawione pytania. Dla bardziej wnikliwej analizy badanej problematyki warto byłoby poszerzyć

zakres działań, które objęłyby większą liczbę respondentów z obu krajów, pozwoliłyby zebrać bogatszy materiał i ocenić sposoby postrzegania rodzin wielodzietnych. Jednocześnie pojawił się szereg nowych kwestii dotyczących badanego zjawiska.

Podsumowując trzeba podkreślić, iż posiadanie dzieci jest wielkim skarbem rodziny. Są one radością, uciechą oraz bogactwem i źródłem bezpieczeństwa rodziców. Decyzja o posiadaniu większej gromadki dzieci powinna spoczywać na rodzicach odpowiedzialnych, kierujących się roztropnym myśleniem i wielkodusznością¹⁰.

Obecnie rodzina wielodzietna potrzebuje wielkiego wsparcia ze strony społeczeństwa oraz państwa. Trzeba ukazywać walory wychowania, jakie daje rodzina wielodzietna, oraz korzyści płynące z danej rodziny dla państwa i społeczności. Również trzeba zwracać uwagę na negatywne zjawiska zachodzące w takiej formie życia rodzinnego oraz na możliwe zagrożenia w celu ich eliminowania.

BIBLIOGRAFIA

- D y c z e w s k i L.: Rodzina polska i kierunki jej przemian, Warszawa: Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych 1981.
- G r a n i e w s k a D.: Rodziny wielodzietne w Polsce. Sytuacja społeczno-demograficzna, „Problemy Rodziny” 1980, nr 1, s. 33-43.
- K o w a l s k a I.: Wielodzietne macierzyństwo w okresie społeczno-ekonomicznej transformacji, w: Oblicza macierzyństwa, red. D. Kornas-Biela, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL, s. 109-127.
- K u c i a r s k a - C i e s i e l s k a M.: Przyczyny niezrealizowania planowanej dzietności, Warszawa: Główny Urząd Statystyczny, Departament Badań Demograficznych 1997.
- M o j e k S.: Rodzina w służbie życia, w: Człowiek, miłość, rodzina, red. J. Nagórny, K. Jeżyna, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL, s. 136-154.
- Raport z Wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002, GUS, Warszawa 2003.

¹⁰ Por. S. M o j e k, *Rodzina w służbie życia*, w: *Człowiek, miłość, rodzina*, red. J. Nagórny, K. Jeżyna, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL 1999, s. 138.

THE WAY OF PERCEIVING MANY CHILDREN FAMILIES
BY STUDENTS FROM POLAND AND UKRAINE
REPORT OF RESEARCH

S u m m a r y

The main aim of the present article is to show what students from Poland and Ukraine think about families with many children. The text includes information about this phenomenon in both countries and results of the research which compares many children families from Poland and Ukraine.

The minority of families are these with many children in both countries. Nowadays people are afraid of having a lot of children. It can result from the financial problems of the family. Very often people also perceive children as an obstacle to the self-realization. It seems that social perception of many children families creates the feeling of amazement and compassion rather than kindness.

The results obtained in the research show that young people from Poland and Ukraine reinforce families with many children. In spite of the fact, there are differences in the way of perceiving many children families by students in Poland and Ukraine, namely Ukrainians are more optimistic in this matter than Poles. The results also indicate that there are various factors which influence on the difference of opinion including political and economic factors, religious, cultural, environmental and emotional factors.

Nowadays, many children families need the great support from the society and the state. It is worth showing the advantages of large families which positively influence on the state. It is also important to pay attention on families with many children because this phenomenon is vulnerable to many threats.

Słowa kluczowe: rodzina wielodzietna, postrzeganie, czynniki warunkujące, młodzież, Polska, Ukraina.

Key words: many children families, perception, factors defining, students, Poland, Ukraine.